

Lühianalüüs

põhikooli ühiskonnaõpetuse lõpueksamist 2018

Moonika Oll
sotsiaالainete peaspetsialist

1. Eksami eesmärgid

Alus: haridus- ja teadusministri määrus nr 54 § 9; vastu võetud 15.12.2015.

Vastavalt määrusele „Tasemetööde ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite ettevalmistamise ja läbiviimise ning eksamitööde koostamise, hindamise ja säilitamise tingimused ja kord ning tasemetööde, ühtsete põhikooli lõpueksamite ja riigieksamite tulemuste analüüsimise tingimused ja kord“ on põhikooli lõpueksami eesmärk hinnata riiklike õppekavade või õpilase õppe aluseks oleva õppekava üldpädevuste, valdkonnapädevuste, läbivate teemade ja III kooliastme õpitulemuste omandatust selleks, et:

- 1) anda õpilasele, vanemale, koolile, kooli pidajale ja riigile võimalikult objektiivset ja võrreldavat tagasisidet õppimise ja õpetamise tulemuslikkusest ning sellest, milline on kooli panus õpilaste edasijõudmisse;
- 2) selgitada, kuidas õppe tulemuslikkus ning kooli panus õpilaste edasijõudmisse on ajas muutunud;
- 3) anda riigile informatsiooni hariduspoliitiliste otsuste tegemiseks;
- 4) toetada riikliku õppekava rakendamist ning suunata eksami sisu ja vormi kaudu õppeprotsessi;
- 5) teha otsus õpilase põhikooli lõpetamise kohta.

2. Eksami korraldus

2018. aasta ühiskonnaõpetuse põhikooli lõpueksam toimus 13. juunil. Eksam oli kirjalik, selle sooritamiseks oli aega 2 tundi ja 30 minutit. Eksamil vaheaega ei olnud.

Eksam koosnes 18 ülesandest ja arvamusoost, mille eest oli kokku võimalik saada 75 punkti. Eksamiülesannete lahendamise järjekorra sai õpilane ise valida. Vastamisel oli lubatud kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust.

Eksami koostamise aluseks oli „Põhikooli- ja gümnaasiumi riiklik õppekava“. Eksamitöö ülesanded vastasid ühiskonnaõpetuse ainekavas esitatud põhikooli õpitulemustele. Eksamitöö ülesannete seost õppe- ja kasvatuseesmärkide, õppekava üld- ja valdkonnapädevuste ning läbivate teemadega saab vaadata 2018. aasta põhikooli ühiskonnaõpetuse lõpueksami vastavustabelist.

Eksamitööd hinnati koolis SA-s Innove koostatud hindamisjuhendi põhjal.

Tabel 1. Eksamitöö struktuur

Teema	Alateemad	Punktide arv
Ühiskond ja sotsiaalsed suhted	Õigused, vabadused, kohustused. Sotsiaalmeedia ja suhtlusvõrgustikud. Plagieerimine. Sotsiaalne tõrjutus.	15
Riik ja valitsemine	Eesti valitsus. Ühiskonna probleemid. Võimude lahusus. Eesti Vabariigi institutsioonid. Kohalikud valimised. Õigusriik.	19
Kodanikuühiskond	Vabatahtlik tegevus. Noorte osalemisvõimalused ja õpilasorganisatsioonid.	13
Majandus	Noorte tööhõive. Riigieelarve. Palk. Maksud.	18
Arvamuslugu	Koolikiusamisest rääkimine ei ole kaebamine – see on enese ja teiste kaitsmine. 16aastased noored on valmis poliitikas osalema. Kui palju peaks riik inimeste käitumist reguleerima?	10

3. Eksami põhiandmed ja üldstatistika

2018. aasta ühiskonnaõpetuse põhikooli lõpueksamit sooritas **1819 õpilast**, neist **1508 eesti keeles** (83%) ja **311 vene keeles** (17%). Poisse ja tüdrukuid oli eksamindandide hulgas peaaegu võrdselt (vastavalt 900 ja 919). Kokku oli eksami sooritajate hulk 325 õpilase võrra suurem kui 2017. aastal. Ühiskonnaõpetuse kui valikeksami populaarsus on seega tõusuteel, sest 9.nda klassi lõpetajate arv tervikuna ei ole kasvanud. Eksami tulemused on võrreldavad eelmise aasta tasemega. Langenud on vaid kvaliteedinäitaja, mis on 4 protsendipunkti madalam kui 2017. aastal kuid jätkuvalt tunduvalt kõrgem kui vahemikus 2014-2016. (Tabel 2)

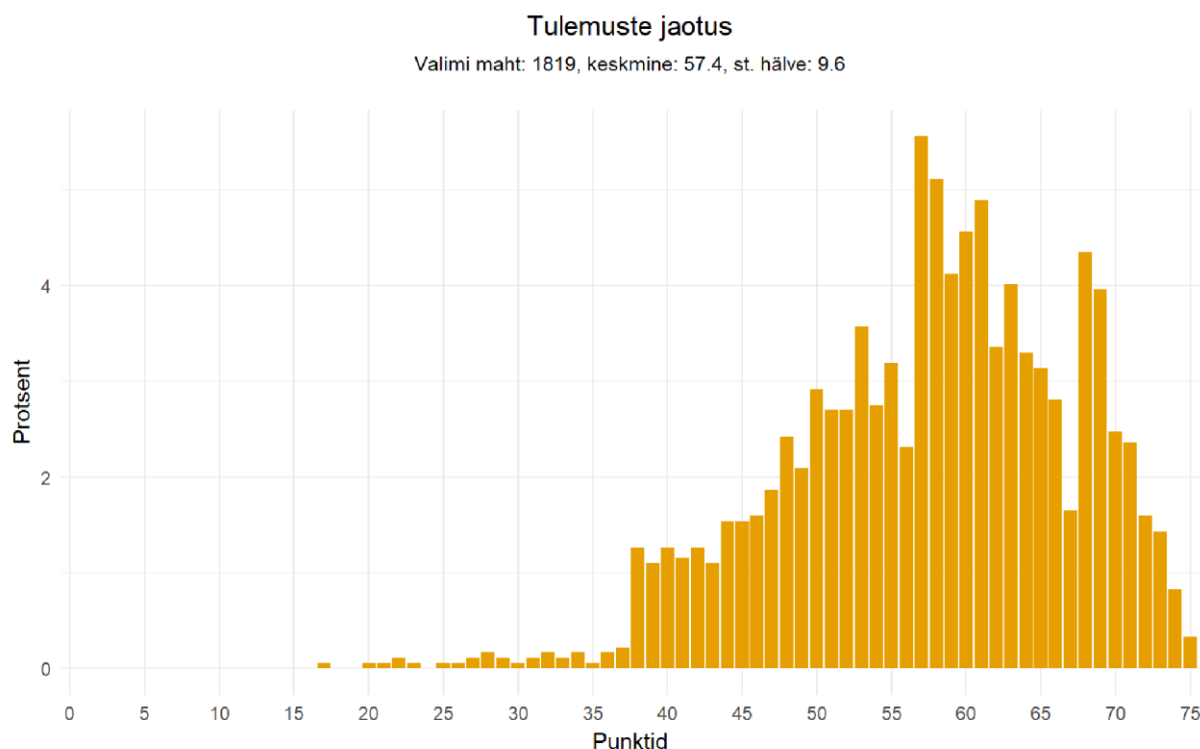
Tabel 2. Ühiskonnaõpetuse lõpueksami tulemuste üldandmed 2014-2018.

	Valim	Võimalik max	Max	Keskm	Min	Keskm (%)	Mediaan	Edukus (%)	Kvaliteet (%)
2018	1819	75	75	57,4	17	76,6	58	98	60
2017	1494	75	74	58,0	0	77	60	98	64
2016	1339	75	75	55,8	17	74	57	98	55
2015	1627	75	75	54,9	8	73	57	97	52
2014	1247	75	75	54,3	8	72	55	96	48

Eksami tulemuste jaotuses on näha teatavad väljalöögid hindepääsides (vastavalt 56-57 punkti ja 67-68 punkti) kuid õnneks näitab see tendents aastate võrdluses vähenemise märke.

Eksamihinnete ja aastahinnete kõrvutamine näitab, et viimased on õpilastel reeglina kõrgemad kui eksamihinnet. Üle poolte koolis ühiskonnaõpetust kokkuvõtvale hindele „5” õppivad õpilased said eksamil sellest madalama tulemuse. Ka aastahinde „4” puhul on näha, et pigem saadakse eksamil halvem kui parem hinne. (Tabel 3) Võimalik, et ühe põhjusena võib näha paljudes koolide õpilaste hulgas levinud usku, et kõnealune eksam on teiste ainetega võrreldes lihtsam ja selleks on vaja vähem õppida, pigem on vaja laia silmaringi. Sellisele suhtumisele viitab õpilaste võrdlemisi kehv sooritus faktiteadmisi kontrollivates ülesannetes. Lisaks väärneb mainimist fakt, et ühiskonnaõpetuse eksamit valib keskmisest suurem hulk tunnis nõrku või väga nõrku tulemusi näidanud õpilastest (nt kui ajaloos on eksaminandidest vaid 10.6% õppinud aastahindele „3” ja 57.6% hindele „5”, siis ühiskonnaõpetuses on need näitajad vastavalt 27.4% ja 31%).

Joonis 1. Ühiskonnaõpetuse lõpueksami tulemuste jaotus

Tabel 3. Aastahinnete (veergude) ning eksamitöö hinnete (ridade) sagedused

Aasta \ Eksam	1	2	3	4	5	Kokku
1	0	0	0	0	0	0
2	0	2	22	4	0	28
3	0	15	361	262	50	688
4	3	4	108	410	242	767
5	0	0	1	47	264	312
Kokku	3	21	492	723	556	1795

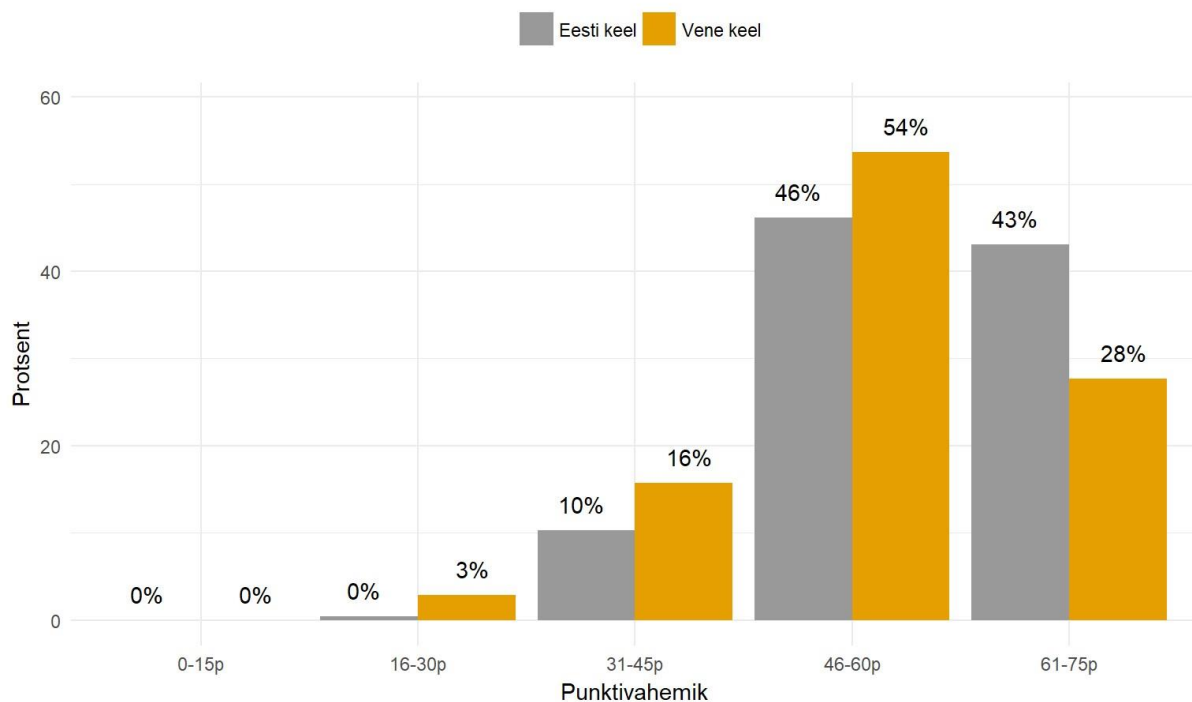
Soorituskeelte võrdluses on eesti keeles töö sooritanud õpilased ka sel aastal edukamad kui vene keeles kirjutajad. Kuigi vahe keskmises sooritusprotsendis on aasta-aastalt vaikselt vähenenud (Joonis 4) ja ka vahe kvaliteedinäitajas oli sel aastal tunduvalt väiksem kui 2017 (18%), on see jätkuvalt üle kümne protsendipunkti. (Tabel 4, Joonis 3) Kõige rohkem erinevad soorituskeeleli just arvamused ja teema „Riik ja valitsemine“ eest saadud punktid.

Tabel 4. Eksamitulemused ning edukuse ja kvaliteedi näitajad soorituskeeleli

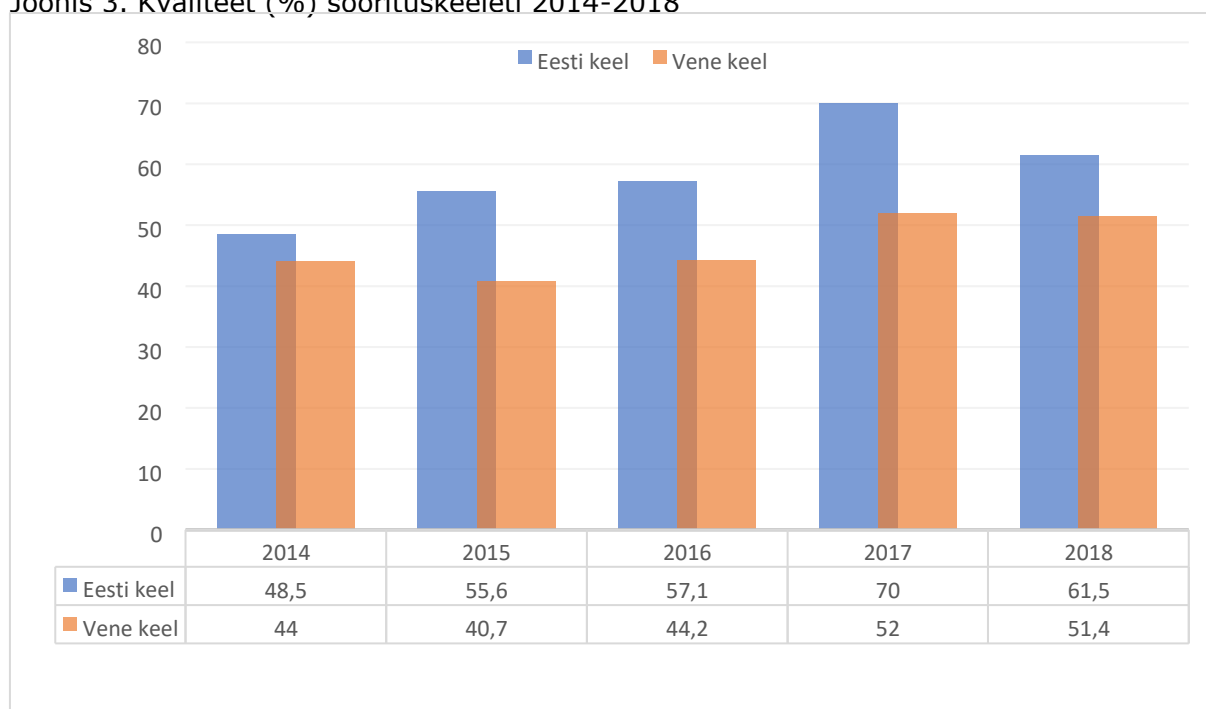
	N	Max	Keskm	Min	Keskm (%)	Mediaan	Edukus (%)	Kvaliteet (%)
E	1508	75	58,1	20	77,4	59	98,6	61,5
V	311	74	54,3	17	72,4	57	95,8	51,4
Kokku	1819	75	57,4	17	76,6	58	98,1	59,8

Joonis 2. Ühiskonnaõpetuse lõpueksami tulemused soorituskeeleli

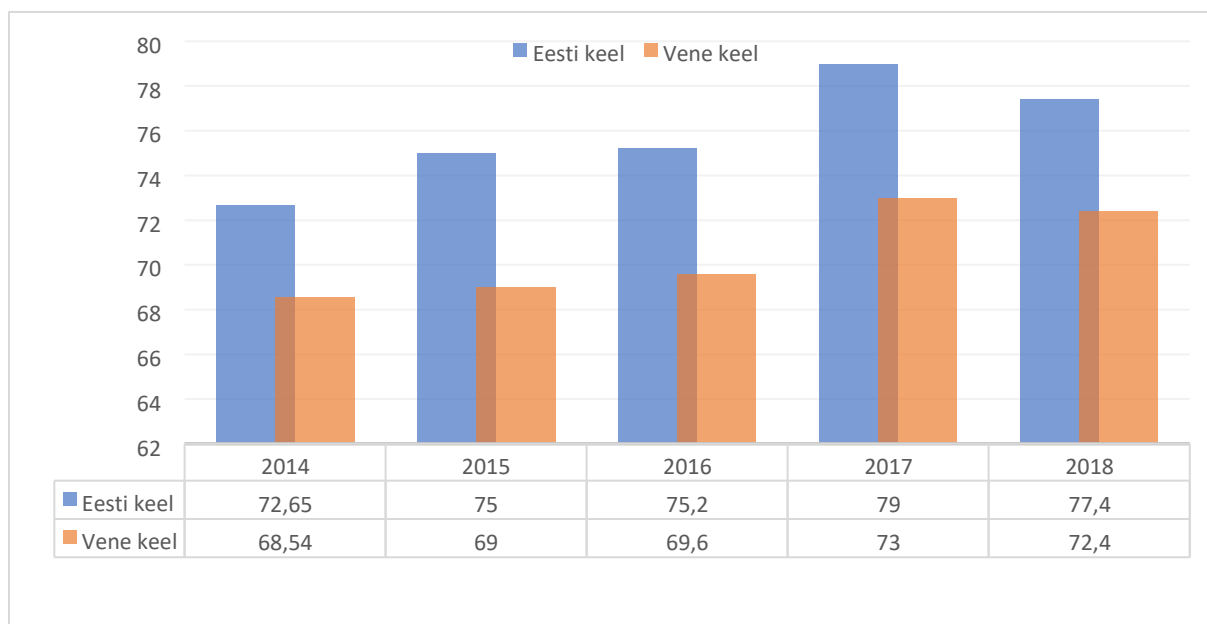
Tulemused soorituskeeleti

Joonis 3. Kvaliteet (%) soorituskeeleti 2014-2018

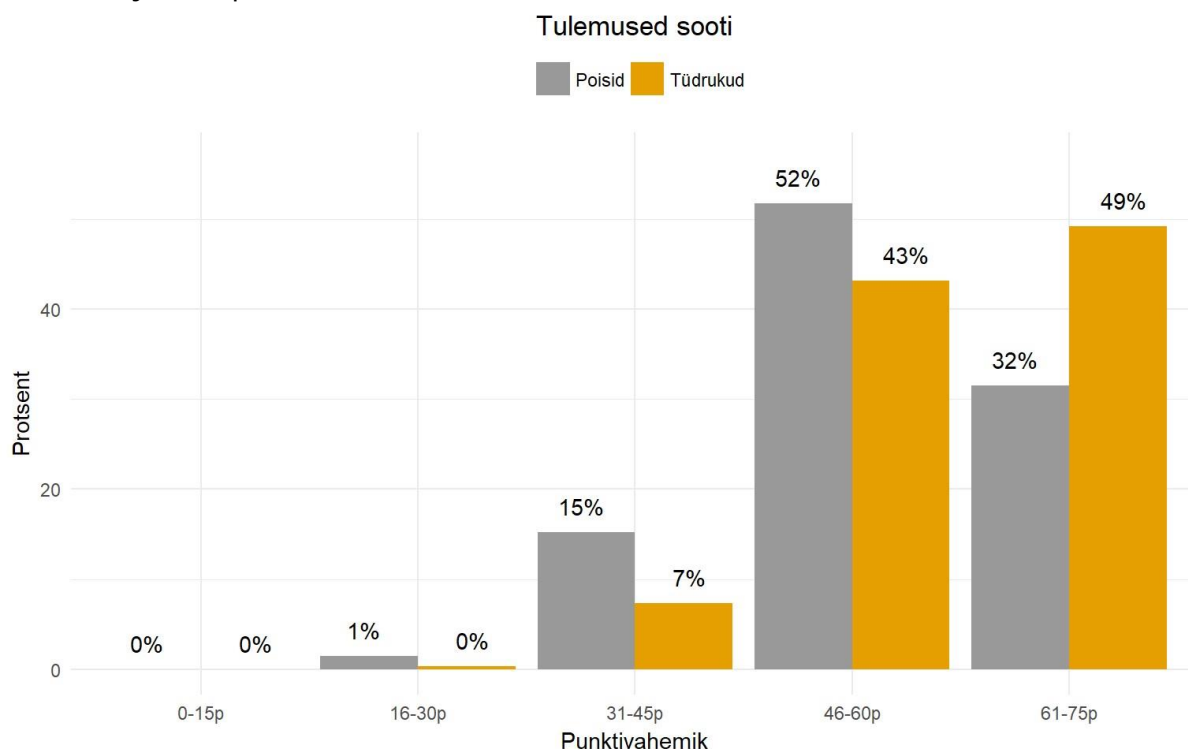

Joonis 4. Keskmine sooritusprotsent soorituskeeleti 2014-2018

Poiste ja tüdrukute võrdluses saavutasid tüdrukud taaskord paremaid tulemusi kui poisid. Tüdrukute keskmine tulemus (59,7) oli poiste omast (55,1) ligi 5 punkti võrra parem. Suurem on vahe kvaliteedinäitajas ehk eksamihinde „4“ või „5“ saanud õpilaste hulgas, kus tüdrukute ja poiste vahel haigutavad 21 protsendipunkti suurused käärid. See on viimaste aastate suurim vahe. Kui eelmine aasta võis rõõmustada poiste paranenud soorituse üle, siis sel aastal võib märgata pisikest tagasilööki tulemuste loodetud võrdsustumises.

Joonis 5. Ajaloo lõpueksami tulemused sooti

Tabel 5. Eksamitulemused ning edukuse ja kvaliteedi näitajad sooti

	N	N (%)	Max	Keskm	Min	Keskm (%)	Mediaan	Edukus (%)	Kvaliteet (%)
M	900	49,5	75	55,1	17	73,5	56	97	49,2
N	919	50,5	75	59,7	26	79,5	60	99,2	70,2
Kokku	1819	75	75	57,4	17	76,6	58	98,1	59,8

Koolitüübi ja maakondade lõikes tulemustes mainimisväärsed erinevusi ei olnud.

4. Eksami tulemused eksamiosade ja ülesannete lõikes

Arvamusloo teemadest oli sel aastal konkurentsilt kõige populaarsem esimene teema „Koolikiusamisest rääkimine ei ole kaebamine – see on enese ja teiste kaitsmine“, mille valis ligi 80% õpilastest. Selline valik ei ole kindlasti üllatav, sest tegu on õpilaste jaoks südamelähedase teemaga, millega paljud on tõenäoliselt ka ise mingil kujul kokku puutunud. Samuti on teema tänu teavituskampaaniatele viimastel aastatel kogu ühiskonnas üsna teravas fookuses olnud. Ka kõige paremaid keskmisi tulemusi saavutati just sellel teemal kirjutades. 255 õpilast otsustas kirjutada noorte poliitikas osalemise teemal ja vaid 101 ehk alla 6% arutles „Kui palju peaks riik inimeste käitumist reguleerima?“ Arvamusloo teema oli märkimata 29 õpilase töö. (Tabel 6)

Tabel 6. Arutluse tulemused teemade lõikes

	N	N (%)	Keskm	Keskm (%)	Min	Mediaan	Max
1 Koolikiusamine	1434	78,8	8,3	82,7	0	9	10
2 Noored ja poliitika	255	14,0	7,1	71,2	0	7	10
3 Riik ja eraelu	101	5,6	6,9	69,0	1	7	10
-	29	1,6	3,2	32,4	0	0	10
Kokku	1819	100	8,0	79,5	0	8	10

Ülesannete juures näitasid õpilased kõige paremaid tulemusi osades „Ühiskond ja sotsiaalsed suhted“ ning „Kodanikuühiskond“. Mõlema eest koguti keskmiselt 81,2% võimalikest punktidest. Natuke keerulisemaks osutusid majandust ja valitsemist puudutavad osad. Nende keskmise tõmbasid alla üksikud väga kehvasti lahendatud ülesanded ja tegelikult ei saa väita, et ükski osa oleks olnud õpilastel teistest oluliselt kehvemini omandatud.

Tabel 7. Eksamitöö tulemused teemade kaupa

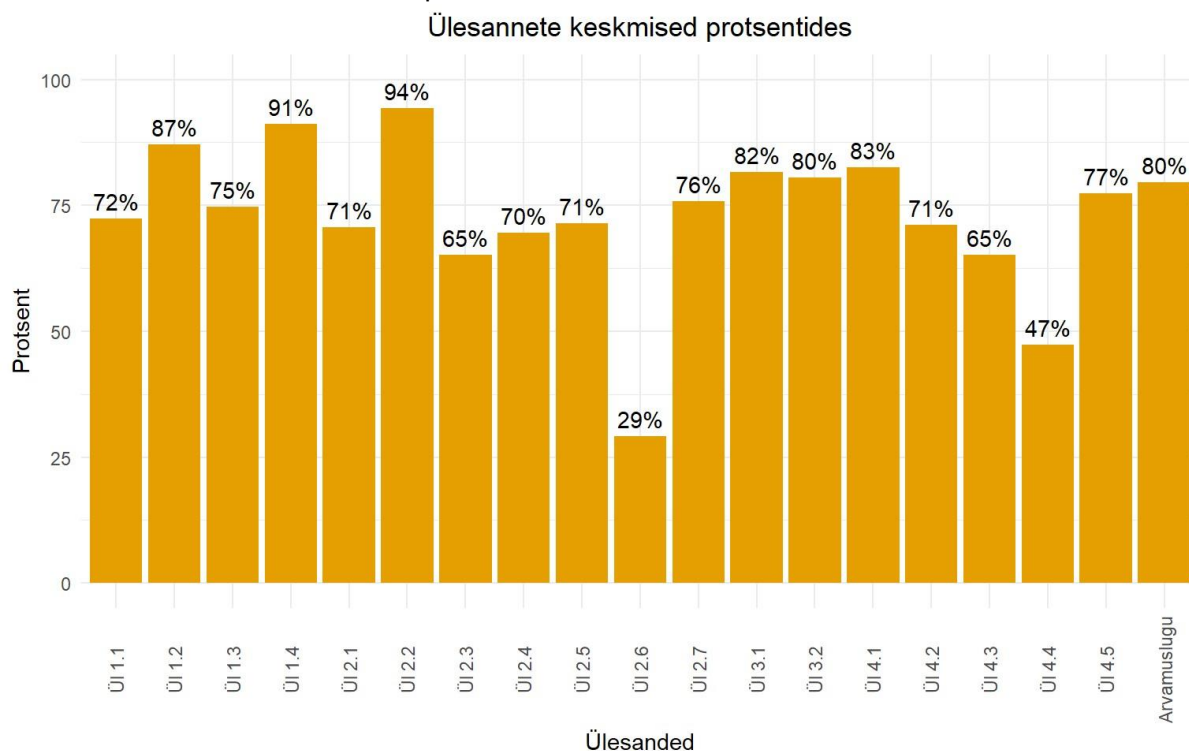
	Min	Keskm	Keskm (%)	Max	Poisid %	Tüdrukud %	Eesti keel %	Vene keel %
Ühiskond ja sotsiaalsed suhted	4	12,2	81,2	15	77,9	84,4	81,4	80,5
Riik ja valitsemine	4	13,8	72,5	19	70,7	74,2	73,5	67,5
Kodanikuühiskond	0	10,6	81,2	13	78,1	84,2	82,1	76,5

Majandus	0	13,0	71,9	18	69,9	74,3	72,5	69,5
Arvamuslugu	0	8,0	79,5	10	73,1	85,8	81,7	69,3

Üksikülesannete statistikast on näha, et raskeks saab liigitada pigem üksikuid küsimusi kui kompleksülesandeid. Ülesannete 2.6 ja 4.4 madalat sooritusprotsenti seletabki asjaolu, et erinevalt kõigist teistest joonisel 6 toodud ülesannetest, koosnesid mõlemad vaid ühest küsimusest ja andsid kokku ühe punkti. Lihtsaks osutusid õpilastele kokku kolm ülesannet.

Kõigi ülesannete eest kogusid tüdrukud poistest rohkem punkte. Kui reeglina ei ületanud keskmiste vahe märkimisväärne, siis üheks suurimaks erandiks oli ülesanne 1.1, mille keskmine tulemus erines sooti 13.7 protsendipunkti. Ülesandes tuli põhiseaduse II peatüki abil kontrollida väiteid Eesti elanike õiguste, vabaduste ja kohustuste kohta. Üksikküsimuste puhul oli suur vahe veel küsimuses 2.1.1, kus tuli nimetada kõrgeima täidesaatva võimu peamine ülesanne Eestis (vahe 11,3%). Õige vastuse andmiseks tuli teada, et „kõrgeim täidesaatev võim“ on valitsus. Mitmed õpilased ignoreerisid sõna täidesaatev ja rääkisid hoopis rahvast kui kõrgeimast võimukandjast Eestis. Ülesande pealkirjas – „Eesti valitsus“ oli see tegelikult ilusti andud ja üheselt mõistetav. Samas ülesandes aeti muide ka üllatavalt tihti sassi president ja peaminister. Õpilased teadsid küll kes üht või teist rolli praegu täidab, ent mitte kumb neist juhib valitsust.

Joonis 6. Ülesannete keskmised protsentsides

Soorituskeele lõikes oli neli ülesannet, kus vene õppekeelega õpilased esinesid paremini kui eesti keeles kirjutajad. (Tabel 8) Näiteks olid nad paremini kursis plagiiaadi mõistega, maksumääradega ja faktiga, et trükisõnas avaldatu eest

vastutab mitte autor vaid väljaandja. Võrreldes eesti keeles õppijatega oli neil aga näiteks raskusi registreeritud töötu mõiste defineerimisega, Eesti Vabariigi valitsuse juhi teadmisega, Eesti Vabariigi institutsioonide ülesannete määramisega, korraliku maksumaksmise olulisuse mõistmisega ja seletamisega miks on oluline, et ka ilma kodakondsuseta elanikud saaksid kohalikel valimistel hääletada.

Tabel 8. Ülesannete lahendatus ja sooritusprotsent sooti ja soorituskeeleti

	Kesk %	M	N	Eesti	Vene	Eesti M	Eesti N	Vene M	Vene N
Arvamus	79,5	73,1	81,7	81,7	69,3	75,5	87,2	64,4	76,9
ÜI 1.1	72,3	65,7	78,8	72,7	70,6	65,9	78,7	64,9	79,5
ÜI 1.2	87,1	85,7	88,5	86,7	89,2	85,1	88,2	88,2	90,9
ÜI 1.3	74,8	71,2	78,2	74,2	77,5	69,8	78,1	76,3	79,3
ÜI 1.4	91,9	90,0	92,2	91,9	87,2	91,4	92,4	84,8	90,9
ÜI 2.1	70,6	66,5	74,7	72,4	61,9	69,0	75,5	56,8	69,8
ÜI 2.2	94,3	94,2	94,4	94,9	91,2	95,0	94,9	91,6	90,6
ÜI 2.3	65,2	63,1	67,2	64,7	67,3	61,6	67,5	68,6	65,3
ÜI 2.4	69,6	67,1	72,0	71,5	60,3	68,5	74,1	61,8	57,9
ÜI 2.5	71,5	69,5	73,4	72,5	66,2	70,7	74,2	65,0	68,0
ÜI 2.6	29,2	29,1	29,3	30,6	22,2	31,2	30,1	21,1	24,0
ÜI 2.7	75,8	74,3	77,2	77,1	69,1	75,6	78,5	69,3	68,6
ÜI 3.1	81,6	79,0	84,2	82,5	77,5	79,8	84,9	76,1	79,6
ÜI 3.2	80,5	76,7	84,1	81,6	75,0	77,8	84,9	72,5	79,0
ÜI 4.1	82,5	80,3	84,7	84,3	74,2	82,1	86,2	73,8	74,9
ÜI 4.2	71,1	67,7	74,4	71,4	69,5	67,8	74,6	67,1	73,1
ÜI 4.3	65,1	63,4	66,8	64,4	68,9	62,0	66,5	68,8	69,0
ÜI 4.4	47,3	44,0	50,5	47,6	45,7	44,2	50,6	43,2	49,6
ÜI 4.5	77,4	75,3	79,4	79,2	68,8	77,3	80,8	67,9	70,2

5. Madala ja kõrge keskmise lahendatusega ülesanded

Kõige madalama keskmise lahendatusega ülesanne oli 2.6, mis palus selgitada kes ja kuidas seab ametisse kohaliku omavalitsuse juhi. Õiget vastust (valla- või linnakogu valib) teadsid vaid 29,2% vastanutest. (Joonis 7)

Alla 50% keskmise lahendatusega oli veel kolm üksikülesannet. Kõigepealt 4.3.2 töötasult makstavate maksude kohta (43,6%; joonis 8), siis 4.2.3 (44,3%; joonis 9) ja 4.4.1 (47,3%; joonis 10). Kui esimese kahe puhul oli tegu faktiteadmisi

kontrollivate ülesannetega, siis 4.2.3 juures osutus komistuskiviks mõiste „sotsiaalne kaitse“. Paljud õpilased selgelt ei teadnud selle sisu ja üritasid tähendust tuletada kas sõnast „sotsiaalmeedia“ – mistõttu vastused sisaldasid tihti hoopis juttu interneti ohtudest – või sotsiaalsest suhtlusest, mis viis näiteks seosteni ürituste korraldamisega. Teisest äärmusest üritati seda interpreteerida keskendudes hoopis sõnale kaitse, jõudes seeläbi näiteks päästeameti olulisuseni. Kusjuures esines ka raskusi sõnaga „sotsiaalmeedia“, mida osa õpilasi ei eristanud tavameediast.

Joonis 7. Ülesanne 2.6 – keskmine lahendatus 29,2%

NNAÕPETUS 2018	6. Kes ja kuidas seab ametisse kohaliku omavalitsuse juhi – linnaeape või vallavanema? (1 p)	1 p	ÜL 6
		23	

Joonis 8. Ülesanne 4.3.2 – keskmine lahendatus 43,6%

3.2. Mis makse (makseid) maksab töötaja oma töötasult? Kirjuta vastus sobiva maksumäära järele. 3 p	3 p	48
1,6% _____		
2% _____		
20% _____		

Joonis 9. Ülesanne 4.2.3 – keskmine lahendatus 44,3%

2.3. Miks on riigi kulud sotsiaalsele kaitsele suured? Selgita näite abil. 1 p	1 p	45

Joonis 10. Ülesanne 4.4.1 – keskmine lahendatus 47,3%

PÕHIKOOLI LK	4. Nimeta riigieelarvesse laekuv töötaja maks, millest kaetakse riikliku pensioni- ja tervisekindlustuse kulud. (1 p)	1 p	ÜL 4
		50	

Tervikuna oli kõige paremini lahendatud ülesanne 2.2 (94,3%). Karikatuuri sisaldav ülesanne tegeles päevapoliitiliselt populaarse aktsiisiteemaga. Kõige paremini vastati just ülesande teisele alaküsimusele, kus tuli lisaks tubakale nimetada veel üks toode, mis on Eestis aktsiisiga maksustatud (98,5%). (Joonis 11)

Samuti osutus õpilastele lihtsaks sotsiaalse tõrjutuse teemaline ülesanne 1.4 (91,1%), mille esimene osa kontrollis statistiliste andmete lugemise oskust (maksimum 3 punkti, keskmine 98,4%), teises tuli nimetada üks põhjus, miks

inimene võib langeda sotsiaalselt tõrjutute hulka (keskmine 95%) ning kolmandas tuua välja üks riigi poolt pakutav abinõu, mis aitab töötutel eluga toime tulla (90.2%).

Üksikülesannete lõikes olid kõige paremini vastatud küsimusele 4.2.2 (98.8%), kus sektordiagrammi pealt tuli välja lugeda riigieelarvepirukast kõige suurema osa haukav valdkond.

Lisaks juba mainitutele oli üle 90%-se lahendatusega oli veel neli küsimust:

- 4.1.2, mis palus selgitada miks on põhiharidusega noortel töö leidmine keeruline (95.5%)
- 3.1.1 ja 3.1.3 tekstist õige statistilise info leidmine vabatahtlike kohta (vastavalt 94.3% ja 93.4%)
- 2.7.3, kus tuli otsustada millised õigused on kodanikuõigused ja millised igaüheõigused (91.9%)

Kokkuvõttes võib öelda, et õpilased on ootuspäraselt hästi hakkama saanud lihtsamate õpioskusi ja funktsionaalset lugemisoskust testivate küsimustega, kus vastused võis leida ette antud tekstist, tabelist või diagrammilt. Maksimaalse eduga ei suudetud siiski kahjuks lahendada ka neid.

Joonis 11. Ülesanne 2.2 – keskmine lahendatus 94.3%

2. Eesti ühiskonna probleemid. (3 p)

Vasta küsimustele, toetudes karikatuurile ja oma teadmistele.

Allikas: <http://arvamus.postimees.ee/1649911/juhtkiri-kallim-suits>

2.1. Millist Eesti ühiskonna probleemi on sinu arvates karikatuuril kirjeldatud? 1 p

1 p 15

2.2. Nimeta lisaks tubakale veel üks toode, mis on Eestis aktsiisiga maksustatud. 1 p

1 p 16

2.3. Kas üksnes aktsiisi tõstmine aitab ühiskonnas olevaid probleeme lahendada? Märki sobiv vastus plussiga (+) ja põhjenda oma valikut. 1 p

jah ☐ ei ☐

Põhjendus:

1 p 17

6. Hindamisest

Ülesannete vastuste hindamisega koolides probleeme ei olnud. Valimitöödega tutvumine näitas, et ka selliste vastuste objektiivse hindamisega, kus „sisult õige vastus annab punkti“ ehk õige vastuse variante on palju ja hindamisjuhendis on ära toodud vaid mõni üksik võimalus, saavad õpetajad väga hästi hakkama. Üle kontrollitud töödes esinevad hindamisvead olid väga üksikud ja pigem juhuslikku laadi.

Küll aga esineb teatavaid erinevusi arvamusartiklite hindamisel. Üks küsitavaks osutunud kohti puudutab kahe asjakohase näite toomist. Paljudes töödes olid need kahjuks puudu, seda muuhulgas kooliõpetamise teema juures. Kirjutamisel oli valdava osa õpilaste fookus märksõnade avamisel, sest nende olulisus tuli ülesandest selgemini välja ja andis rohkem punkte. Siiski olid paljud hindajad puuduvate näitete puhul küsimuse all olevad punktid ikkagi andnud. Seega on tõenäoliselt ka paljudele õpetajatele jäänud selgusetuks mida näidete nõude all täpselt oodatakse. Lisaks näidete punktidele saab mõnikord kahtluse alla seada stiili ja õigekirja eest antud punkte. Vigade hulk, kuhu õpetajad lubatavuse piiri tõmbavad, on kooliti väga erinev.

Eriti keskmise teema puhul paistab silma osaline teemast mööda kirjutamine, kuigi ka ülejäänute avamisel kipuvad põhikooli õpilased jääma üsna pealiskaudseks ja keskendumata ette antud teemale jälle märksõna(de)põhiselt, mitte pealkirja ehk küsimuse püstitusest lähtudes. Näiteks kirjeldas valdav osa vastajaid valimiste teema juures noorte valimisõiguse kasutegureid aga töödest ei saanud tegelikult vastust küsimusele kas noored on poliitikas osalemiseks ka reaalselt valmis. Praegune hindamismudel ei lase aga sellise vea eest punkte maha võtta. Samuti ei ole hindajad leidnud viisi karistada tekstis olevaid faktivigu või küsitavusi.

7. Kokkuvõtte ja soovitused õpetajale

Kokkuvõttes võib 2018. aasta ühiskonnaõpetuse eksamiga rahule jääda. Eksam oli õpilastele jõukohane ja tulemused samal tasemel eelmiste aastate omadega. Murekohtadena võib välja tuua jätkuvalt suure vahe tulemustes soo ja soorituskeelee alusel. Näiteks ajalooeksamil näitasid poisid sel aastal esmakordselt tühikutest paremat keskmist tulemust. Põhikoolis on võrdne tase seega saavutatav.

Uuesti tuleb kahjuks üle korrata eelmise aasta kokkuvõtteski kõlanud järelduse faktiteadmiste olulisuse kohta ühiskonnaõpetuse eksamiks valmistumisel. Olulise osa faktiteadmistest moodustab ka mõistete tundmine. Nii ei luba piiratud sõnavara tihti õpilastel küsimuste sisust aru saada.

Teine läbiv probleem on küsimustest mööda vastamine, seda nii arvamuseartikli kui ülesannete osas. Veelgi enam tasub rõhutada ohtu, mis tekib kui õpilane asub ülesandes oleva märksõna alusel kiirustades vastama ega süvene, mida ülesandes tegelikult küsitakse.